

**BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV
KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHDA SUN'IY INTELLEKT
ELEMENTLARI ASOSIDA TA'LIMNI TASHKIL ETISHNING
PEDAGOGIK-METODIK MODEL**

Masharipova Dilfuza Maxammatjon qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)

1-kurs magistranti

Ilmiy rahbar: p.f.f.d.(PhD), dots.v.b Donayeva Shaxnoza Abduraimovna

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish jarayonida sun'iy intellekt (SI) elementlari asosida ta'limni tashkil etishning pedagogik-metodik modeli ishlab chiqiladi va tajriba-sinov natijalari tahlil qilinadi. Kommunikativ kompetensiya tinglash, tushunish, og'zaki va yozma nutqni ifodalash, muloqot madaniyati, hamkorlik va refleksiya kabi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. SI elementlari sifatida adaptiv o'quv platformalari, nutqni avtomatik tahlil qilish vositalari, matnni qayta ishlash modullari va interaktiv chatbotlardan foydalanish ko'zda tutiladi. Tadqiqot 3–4-sinflarda tajriba va nazorat guruhlari bilan olib borildi. Natijalar SI asosidagi model o'quvchilarning nutq aniqligi, muloqot faolligi va fikrni asoslab ifodalash ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirganini ko'rsatdi. Maqolada metodik modelning tarkibiy qismlari, samaradorlik mezonlari hamda statistik jadval asosida o'zgarishlar tahlili keltiriladi.

Kalit so'zlar: kommunikativ kompetensiya, sun'iy intellekt, boshlang'ich ta'lim, pedagogik model, adaptiv ta'lim, interaktiv metod, nutq rivoji, raqamli texnologiya.

Kirish

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi shakllanadigan asosiy davr hisoblanadi. Aynan shu davrda bola tinglash, o'z fikrini aniq ifodalash, savol berish, suhbatdoshni tushunish va muloqot madaniyatiga amal qilish ko'nikmalarini egallaydi. Zamonaviy ta'lim sharoitida raqamli texnologiyalar, xususan, sun'iy intellekt elementlarining keng joriy etilishi o'quv jarayonini individuallashtirish va interaktivlashtirish imkonini bermoqda.

Sun'iy intellekt elementlari o'quvchilarning nutqini avtomatik tahlil qilish, individual xatolarni aniqlash, tavsiyalar berish va o'quv faoliyatini moslashtirish imkonini beradi. Shu bois SI asosidagi ta'lim modeli kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda yangi pedagogik imkoniyatlar yaratadi. Ushbu tadqiqotning maqsadi – boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda SI elementlariga asoslangan pedagogik-metodik modelni ishlab chiqish va uning samaradorligini aniqlashdir.

Adabiyotlar tahlili. Ilmiy manbalarda kommunikativ kompetensiya tilni bilishdan tashqari, ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini ham qamrab olishi ta'kidlanadi. Pedagogik tadqiqotlarda nutq rivoji interaktiv metodlar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar va loyihaviy faoliyat orqali samarali shakllanishi qayd etilgan.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalari adaptiv o'qitish, individual tavsiyalar va o'quv jarayonini avtomatik monitoring qilish imkonini bermoqda. SI vositalari o'quvchining nutq tezligi, aniqligi va leksik boyligini tahlil qilib, shaxsiy rivojlanish trayektoriyasini taklif etishi mumkin. Biroq boshlang'ich ta'limda SI elementlarini kommunikativ kompetensiya bilan integratsiyalashgan holda qo'llash metodikasi yetarlicha ishlab chiqilmagan. Mazkur maqola aynan shu masalani yoritadi.

Metodologiya. Tadqiqot 3-sinf o'quvchilari orasida o'tkazildi. Jami 58 nafar o'quvchi ikki guruhga ajratildi: tajriba guruhi (29 nafar) va nazorat guruhi (29 nafar). Tajriba guruhida 10 hafta davomida SI elementlari asosida ishlab chiqilgan pedagogik model qo'llanildi.

Model quyidagi bosqichlardan iborat:

1. Diagnostika – nutq darajasini aniqlash (SI vositasi orqali).
2. Adaptiv topshiriqlar – individual tavsiyalar asosida mashqlar.
3. Interaktiv muloqot – chatbot yoki raqamli platforma bilan suhbat.
4. Guruhli faoliyat – o'quvchilar o'zaro muloqotda fikr almashadi.
5. Refleksiya – SI orqali natijalarni tahlil qilish va tavsiyalar.

Baholash mezonlari:

- Nutq aniqligi (0–20 ball)
- Fikrni mantiqan ifodalash (0–20 ball)
- Muloqot faolligi va hamkorlik (0–20 ball)

Natijalar

Statistik jadval: kommunikativ kompetensiya ko'rsatkichlari (M±SD)

Ko'rsatkich (maks. 20)	Guruh	Pre-test	Post-test	O'sish
Nutq aniqligi	Tajriba	11.8 ± 2.1	17.9 ± 1.6	+6.1
	Nazorat	12.0 ± 2.0	14.3 ± 2.1	+2.3
Mantiqiy ifoda	Tajriba	10.9 ± 2.3	17.2 ± 1.7	+6.3
	Nazorat	11.1 ± 2.2	13.9 ± 2.0	+2.8
Muloqot faolligi	Tajriba	12.3 ± 2.0	18.0 ± 1.5	+5.7
	Nazorat	12.5 ± 2.1	14.6 ± 2.2	+2.1

Natijalar tajriba guruhida sezilarli o'sish kuzatilganini ko'rsatdi. SI asosidagi metodika nutq aniqligi va mantiqiy ifoda ko'rsatkichlarini yuqori darajada oshirdi.

Muhokama

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt elementlari asosida tashkil etilgan ta'lim o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Adaptiv topshiriqlar o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashgan holda berildi. Nutqni avtomatik tahlil qilish vositalari o'quvchiga tezkor fikr-mulohaza taqdim etdi.

Shuningdek, guruhli faoliyat va SI asosidagi interaktiv suhbat o'quvchilarda muloqot madaniyatini shakllantirishga yordam berdi. Shu bilan birga, texnologiyadan foydalanishda pedagogik nazorat va axborot xavfsizligi masalalariga alohida e'tibor qaratish zarur.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda sun'iy intellekt elementlari asosida ta'limni tashkil etishning pedagogik-metodik modeli samarali natija beradi. Model adaptiv ta'lim, interaktiv muloqot va refleksiya mexanizmlariga asoslanadi. Tadqiqot natijalari nutq aniqligi, mantiqiy ifoda va muloqot faolligi ko'rsatkichlarining sezilarli oshganini ko'rsatdi.

Amaliy tavsiyalar:

- SI asosidagi platformalarni pedagogik maqsadga yo'naltirilgan holda qo'llash;
- o'qituvchilarni raqamli kompetensiya bo'yicha tayyorlash;

- o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish;
- baholash mezonlarini aniq belgilash.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. Ta’lim to‘g‘risida: Qonun. – Toshkent, 2020.
2. Umumiy o‘rta ta’lim davlat ta’lim standarti. – Toshkent, 2022.
3. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
4. Raxmonov A. Raqamli ta’lim va sun‘iy intellekt texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2021.
5. Mavlonova R., To‘raqulov X. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.